הפקולטה למדעי היהדות | לשכת רב הקמפוס

דף שבועי

בס"ד

פרשת תצוה, תשפ"ד, מספר 1558

על בגדים בכלל ובגדי כהונה בפרט

איתמר ורהפטיג

בגדי הכהונה הם בגדים מיוחדים שהכוהנים חייבים ללבוש בשעת העבודה בבית המקדש. היו שתי מערכות בגדים נפרדות; האחת לכוהן הגדול והאחרת לכוהן הדיוט.

כדי לעמוד על טעמה של מצווה זו, עלינו להקדים כמה מילים על עניינו של הבגד בכלל.

תפקיד הבגד

האדם לא בא לעולם עם בגד. הבגד ניתן לו לאחר החטא של אדם וחווה. החטא גרם לתחושת הבושה מהיותם עירומים, והבושה 'הולידה' את הבגד. מני אז האדם מתבייש בערוותו, ונזקק לבגד לכיסויה.

בושה זו מעולה היא (מסימני ההיכר של עם ישראל, כתובות ח ע"ב), והבגד שמכסה מפני הבושה הפך לחלק אינטגרלי, כמעט, של האדם. הבגד מכונה גם "לבוש", לא בוש.

לבגד מטרות נוספות. נסקור בקצרה את ייעודי הבגד בכלל, בטרם נפנה לבגדי הכהונה.

ראשית, למנוע בושה, כאמור, ובמיוחד לכסות על אותם איברים שטבע האדם מבקש לכסותם.

לעניין זה שורשים במקרא ובהלכה. במקרא, מלבד מה שהזכרנו מחטאם של אדם וחוה, יש לציין את נח שנגלה בקלונו בעת שכרותו; אחי יוסף הפשיטו את כותנתו, ובכך גם ביישו אותו קודם שפגעו בו; למת יש מעמד מיוחד, שכל גופו צריך כיסוי; בדומה לכך מצינו בהלכה תכריכין למת בימינו. התנ"ך מספר על איש שמכסה את גופתו של עמשא ההרוג בבגד, ובכך שומר על כבוד המת (שמו"ב כ:יב).

עוד מצינו בהלכה הלכות צניעות באשר לכיסוי מקום ערווה, ואף איסור לומר דברים שבקדושה בפני גוף מגולה (שו"ע או"ח סי' עג-עה). יתר על כן, יש הלכות באשר לדרך של לבישת בגדים והפשטתם, כמו גם על ישיבה בבית הכיסא (שם, סי' ב-ג), ויש קנס גדול על מי שמפשיל בגדי חברו (ראו בבא קמא פו ע"ב; צ ע"א).

שנית, לבגד יש גם תפקיד פונקציונלי; פשוט לחמם את גוף האדם הזקוק להגנה מפני הקור, הרוחות והגשמים. התורה מדמה את הצורך בבגד לצורך באוכל, כמו שאמר יעקב: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ" (בר' כח:כא).

לדוד המלך הייתה בעיה מיוחדת בזקנותו. הבגדים לא חיממוהו (מל"א א'), וחז"ל דורשים כי נענש בכך על שזלזל בבגד (ראו רש"י שם).

שלישית, הבגד יכול לסמל גם אבלות וחורבן. כמו שאדם ניכר בחסרונו, כך הבגד ניכר בקריעתו (שכן אי אפשר להסירו מפני הבושה). קריעת הבגד פוגעת בכבודו של לובשו, וממילא היא מסמלת צרה או חורבן.

הדוגמאות בתנ"ך רבות. יעקב קרע את בגדיו כשהיה סבור שטרף טורף יוסף, ומכאן קריעת בגדים כאות לאבלות; ראובן קרע את בגדיו כשנוכח לראות שנכשל בניסיונו להציל את יוסף; יהושע וכלב קרעו את בגדיהם כששמעו את דיבת הארץ רעה מפי המרגלים; יהושע קרע את שמלותיו כששמע על המפלה במלחמת העי (יה' ז:ו), ותמר קרעה את כתונת הפסים שלה, לאחר מה שעולל לה אמנון.

רביעית, לבגד יש תפקיד חיובי. הוא לא רק מונע בושה, אלא גם מכבד את האדם. הבגדים שונים האחד מהשני בחומר (צמר, פשתן, משי וכיוצ"ב), בצורה (עיצוב הבגד) ובצבע. כבר בתנ"ך מצינו 'כתונת פסים' כסימן מעלה ליוסף, וכבגד ששימש את בני המלכים כפי שמסופר על תמר בת דוד (שמו"ב יג:יח).

מצינו בגמרא שר' יוחנן אומר שהבגד מכבד את האדם "מאניה מכבדותיה" (שבת קיג ע"א).

הבגד משמש גם כסמל למעמד אישי או קבוצתי. למלך יש כתר מלכות. לכוהן גדול יש שמונה בגדי פאר. תמר לבשה בגדי אלמנה (בר' לח:כ), ולכלה יש בגדים משלה.

יש הבדל בין בגדי חול לבגדי שבת, ומצווה לכבד את השבת בבגדים נאים (עיינו או"ח סי' רסב). כמו כן, לבושו של יהודי אמור להיות שונה מזה של גוי (ראו רמב"ם הל' עכו"ם יא, א). יש גם מצוות ואיסורים הכרוכים בבגדים: מצוות ציצית, ואיסור שעטנז. גם

---

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גמלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

כיום אנו מכירים בבגדים המיוחדים לחיילים, לרופאים, לחזנים וכיוצ"ב.

בגדי כוהן ומלך

יש משמעות ללבישתם של בגדי כוהן ומלך, ומשמעות לאי לבישתם, היינו טינופם או קריעתם.

הנביא זכריה, בתחילת בית שני, רומז לזה אגב משל בבגדים. כך נאמר שם (ג:א-ה):

> וַיַּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ ה' וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ... וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת (חליפות בגדים נאים, כלומר זכויות... רש"י). וְאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ ה' עֹמֵד.

רש"י מבאר בשם חז"ל, כי הבגדים הצואים (מלוכלכים) רומזים לכך שבניו נשאו נשים פסולות (רש"י – פסולות לכהונה, מצודת דוד – נוכריות), והחלפת הבגדים לבגדים נאים מסמלת את תיקון החטא. רד"ק (שם) מפנה לספר עזרא, שבו מסופר כי היה זה חטא של כוהנים נוספים. אם כן, הבגדים הצואים של הכוהן הגדול מסמלים את משבר ההנהגה של האליטה הרוחנית (בלשון ימינו), והחלפת הבגדים מצביעה על התיקון שקיבלו על עצמם הכוהנים והעם.

מכאן נעבור לבגדי המלך. בדוגמה הבאה מדובר על קריעה שמסמלת את חורבן המלכות עצמה. לאחר ששמואל הודיע לשאול כי ה' מאס בו מהיות מלך על ישראל נאמר:

> וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע. וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע ה' אֶת מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ... קרע את ממלכות ישראל מעליך (שמו"א טו:כז-כח).[1]

בגדי כהונה

על בגדים אלו התורה עצמה מעידה כי הם "לכבוד ולתפארת" (שמ' כח:ב). **הרמב"ן** מסביר:

> לכבוד ולתפארת, שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב כחתן יכהן פאר (יש' סא:י), כי **אלה הבגדים לבושי מלכות הן,** כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתונת, "ועשה לו כתנת פסים" (בר' לז:ג), שפירושו מרוקמת כדמות פסים, והיא כתונת תשבץ כמו שפירשתי, והלבישו כבן מלכי קדם. וכן הדרך במעיל וכתונת, וכתוב "ועליה כתנת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים" (שמו"ב יג:יח), ופירושו כי עליה כתנת פסים נראית ונגלית, כי המנהג ללבוש בנות המלך הבתולות מעילים שתתעלפנה בהן, ונמצא שכתנת הפסים עליה מלבוש עליון, ולכן אמר "וכתנת הפסים אשר עליה קרעה".

בהמשך דבריו הרמב"ן מסביר גם את כבודם של יתר הבגדים (מצנפת, אפוד וחושן, ציץ ומעיל תכלת).[2]

בדרך זו הולך גם **רבנו בחיי** בפירושו שם:

> לכבוד ולתפארת. ע"ד הפשט שיתכבד ויתפאר בהם, ולפי שהכהן הגדול מלאך ה' צבאות אצל היחידים בענין העבודה, יצוה עתה להלבישו בגדי מלכות **ולהיותו מלך נכבד ומפואר אצל ההמון**, ואז יהיה שלם בכל, כי הבגדים האלה בגדי מלכות, המעיל כמו שכתוב: (שמו"ב יג:יח) "כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים", "וכתנת תשבץ" הוא כתנת פסים האמור ביוסף: (בר' לז:ג) "ועשה לו כתנת פסים", "והמצנפת" מנהג המושלים והמלכים בארצות ישמעאל שיתעטפו בה הצואר והראש.
>
> וע"ד הקבלה: "לכבוד ולתפארת", יאמר "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך" שיהא משמש בהם "לכבוד ולתפארת", כלומר לכבוד ה' השוכן בתוכם ולתפארת ישראל, וכבר ידעת כי היה המשכן דוגמא למקדש העתיד.
>
> והנה בית המקדש קראו הנביא: "בית קדשנו ותפארתנו" (יש' סד:ו), הכוונה בית של קדשנו הוא הכבוד, ושל תפארתנו הוא תפארת ישראל, וזהו: "כי מקדש מלך הוא ובית ממלכה הוא" (עמ' ז:יג), וזהו שאמר: "לכהנו לי", בתוספת וי"ו לרמוז על המידה הששית, ומלת "לי" כמו לה', והוא הכבוד.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של
אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
http://www1.biu.ac.il/parasha2
כתובת דוא"ל של הדף:dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

1 יש גם ממד אחר בבגד. למרות שהבגד מציין את מעלת האדם, כאמור, ביסודו הוא גם מסתירו; מכסה על האדם כפי שהוא. בגד מלשון בגידה, מעיל מלשון מעילה. לכן, כשאדם נמצא ברום מעלתו בקרבתו לה', יש עניין להסיר מחיצות. מבחינה זו הבגד יכול להיחשב כגורם מפריע. כך יש מסבירים פסוק תמוה בשמואל א יט:כד. כאשר שאול ושליחו מתנבאים: "וַיִּפְשַׁט גַּם הוּא בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא גַּם הוּא לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיִּפֹּל עָרֹם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלָּיְלָה עַל כֵּן יֹאמְרוּ הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִיאִם". רד"ק מפרש: "כי בבוא הנבואה על האדם יתבטלו הרגשותיו ויפול האדם כמו שאומר בבלעם נופל וגלוי עינים... ופעמים יקרה שיפשוט בגדיו מפני רוב ביטול הרגשותיו או מחשבותיו הנפשיות וישאר בכח השכל בלבד". כביכול, מעלת הנבואה מחזירה את האדם למצבו של לפני החטא. רעיון זה דורש עוד עיון והעמקה, ואכמ"ל.

2 הרמב"ן אינו מזכיר את האבנט. אולי הבין שהאבנט, כמו המכנסים, הוא צורך בסיסי, ולאו דווקא לשם כבוד. ראו להלן כט:ט. בהמשך דבריו כאן הוא מסביר את הכבוד והתפארת על דרך האמת (תורת הסוד).